

3

**Reptes actuals del sistema
universitari català**

3. Reptes actuals del sistema universitari català

Les línies de reflexió d'aquest capítol s'emmarquen en el context de transformació en què es troba, en aquests moments, el conjunt de les universitats catalanes i europees, fortament condicionat per tres factors. En primer lloc, pels reptes que plantegen les reformes de l'EEES i l'EER. És a dir, la construcció d'una àrea d'educació superior i investigació europea i l'increment de la competència universitària i de la recerca científica a escala global. En segon lloc, per l'augment i la diversificació de les demandes que planteja la societat a la universitat per adaptar-se a la societat del coneixement. En tercer lloc, per la necessitat de promoure reformes que permetin a les universitats mantenir la seva excel·lència i capacitat en un context de recessió i canvi estructural induït per la crisi econòmica que reclama institucions universitàries financerament sostenibles i en el context d'una universitat motor d'innovació i creació de coneixement en el territori.

■ 3.1. Les universitats catalanes i la creació de l'EEES i de l'EER

Des dels seus inicis en els anys 1998 (amb quatre països signants de la Declaració de la Sorbona) i 1999 (amb vint-i-nou països a la Declaració de Bolonya), la construcció de l'EEES s'ha anat configurant amb els pas dels anys; per tant, ha estat un veritable procés que s'ha anat matisant i concretant. Probablement, la dinàmica de construcció europea dels darrers anys amb la major participació de diverses institucions d'arreu d'Europa i del propi sector, i no tan sols dels estats. D'una banda, les pròpies universitats i les institucions d'educació superior d'àmbit europeu, com ara l'EUA, Associació Europea d'Estudiants (ESU), Xarxa Europea d'Assegurament de la Qualitat (ENQA), Associació Europea d'Institucions en Educació Superior (EURASHE), Centre Europeu per l'Ensenyament Superior (UNESCO-CEPES), etc. D'altra banda, els propis estats que s'han anat adherint progressivament al procés i que avui dia són quarantaset. De resultes del procés de construcció de l'EEES a l'agenda política europea i a la dels estats membres de la UE i d'altres països europeus, la universitat, la recerca i la innovació han passat a ser considerades institucions i àmbits polítics claus per al progrés d'Europa com a societat i economia intenses en coneixement.

En relació al debat actual sobre les prioritats de la política d'educació superior a Europa, diversos autors han manifestat quines haurien de ser les línies d'actuació i de millora de la política universitària i de les universitats europees per tal que aquestes esdevinguin institucions de referència a escala mundial. Així, per exemple, Aghion, Sewatripont, Mas-Colell i Sapir (2008, 2009) indiquen que, per tal que les universi-

tats europees facin un salt endavant en qualitat i es trobin en condicions de competir amb les nord-americanes, caldria incrementar:

- el finançament de les universitats. Fent créixer la despesa anual en educació superior un 1% del PIB de la UE en els propers deu anys;
- la seva autonomia institucional;
- la mobilitat d'estudiants i professorat;
- la competència pels recursos entre universitats per tal de fer-les més productives.

En aquest marc de reflexió a l'entorn dels impactes de la universitat a la societat també és rellevant tenir en compte l'escenari configurat per la Comissió Europea (CE 2006, 2007, 2010) en establir eixos prioritaris de treball per a les universitats centrats en la millora de la seva autonomia institucional i capacitat de rendir comptes i respondre a les expectatives de la societat (*accountability*).

Hi ha dues àrees principals d'activitat, segons la CE, que han de ser desenvolupades i millorades en el sistema d'educació superior europeu per tal de desenvolupar el rol social i econòmic de les universitats. En primer lloc, cal incidir en la qualitat de la recerca, prioritat ja establerta a l'*Estratègia de Lisboa* (2000), amb l'objectiu de fer de la UE una de les economies més competitives i dinàmiques del món. Pel que fa a l'educació superior, aquesta estratègia s'ha centrat especialment en la societat del coneixement i la *learning economy*. En segon lloc, cal promoure processos d'innovació que permetin connectar la recerca universitària amb les activitats empresarials i de desenvolupament econòmic. Igualment, la *Declaració de Glasgow* (2005) indicava les diverses missions que havien de guiar l'activitat de les institucions universitàries vers aquesta direcció i afirmava que Europa necessitava universitats fortes i creatives que esdevinguessin actors clau per donar forma a la societat del coneixement, mitjançant el seu compromís amb una àmplia participació i l'aprenentatge al llarg de la vida (*lifelong learning*). Així com mitjançant la promoció de la qualitat i l'excel·lència en la formació, l'aprenentatge, la recerca científica i la innovació.

En aquest context, els principals objectius de la reforma universitària europea més recent s'han orientat a garantir l'autonomia i la capacitat de rendir comptes de les institucions universitàries i promoure la seva cooperació; facilitar incentius per crear aliances amb les empreses; facilitar habilitats i competències als graduats per preparar-los per al mercat de treball; incrementar el finançament de les universitats i millorar-ne la seva eficiència tant pel que fa a la formació com a la recerca; reforçar la interdisciplinarietat i la transdisciplinarietat; facilitar la interacció entre el coneixement i la societat; cercar l'excel·lència, i fer més visible i atractiu al món l'EEES i l'EER (CE, 2006).

L'estratègia *Europa 2020* establerta per la CE (2010) per garantir un creixement intel·ligent, sostenible i inclusiu respon a la necessitat, entre d'altres, d'assentar aquestes reformes en el sistema d'educació superior en un moment en què l'econo-

mia europea està exposada, més que mai, a febleses estructurals i s'ha de preparar per sortir de la crisi econòmica i financera actual, oferint nivells més alts d'ocupació, productivitat i cohesió social.

En aquesta direcció, l'estratègia *Europa 2020* estableix tres prioritats que es reforcen mútuament:

- Creixement intel·ligent, a partir del desenvolupament d'una economia basada en el coneixement i la innovació (una taxa d'abandonament escolar que es situï per sota del 10% i com a mínim un 40% de la generació més jove amb estudis superiors; 3% del PIB de la UE en inversió en R+D el 2020).
- Creixement sostenible, promovent una economia més eficient en l'ús de recursos, més verda i més competitiva (assolir la distribució 20/20/20, incloent un increment fins al 30% de la reducció d'emissions, si les condicions ho permeten).
- Creixement inclusiu, que cerca una economia d'alta ocupació que faciliti la cohesió social i territorial (el 2020 el 75% de la població entre vint i seixanta-quatre anys ocupada i menys de vint milions de persones per sota del risc de pobresa).

Per tal d'orientar les universitats en aquesta direcció, ha pres rellevància en l'agenda dels decisors de les institucions universitàries europees, establir com a línies d'actuació prioritàries la promoció de processos de millora de la governança i una gestió eficaç i capaç de rendir comptes. Així com de processos de qualitat coherents i transparents que facilitin escenaris més eficients i innovadors per donar resposta a les múltiples missions. Unes missions que les universitats tenen encomanades en un context més complex que s'explica, també, pels reptes que planteja la situació de crisi. En aquest escenari de canvi, la innovació i la competitivitat estan directament associades a la capacitat de les universitats de reaccionar de forma ràpida i eficient a les demandes de la societat.

Tal i com indica l'informe de l'EUA (2008), les universitats més robustes i millor posicionades per respondre a una societat en transformació i a les seves demandes, seran aquelles que tinguin una major autonomia i capacitat de rendir comptes, en detriment d'aquelles institucions excessivament regulades a escala regional o estatal. Només des d'aquest posicionament, les institucions universitàries seran capaces de contribuir a crear una àrea europea d'investigació i educació superior competitiva a escala global.

Aquesta reflexió ens permet situar-nos davant el fet, com indica la UNESCO (2004), que la globalització té implicacions directes i diverses en l'educació superior; la importància de l'economia i la societat del coneixement; el desenvolupament de nous acords comercials vinculats als serveis educatius, la innovació lligada a les tecnologies de la informació i la comunicació, i la rellevància que prenen aquests processos en un context en què l'economia de mercat juga un rol central. Aquests processos te-

nen implicacions directes en els sistemes d'educació superior en termes de qualitat, accés, diversitat, finançament, recerca científica i producció de coneixement, però també tenen a veure, com s'ha apuntat, amb processos de governança, reforma i major transparència, entre d'altres.

La globalització és, doncs, un procés multidimensional que comporta reptes a nivell econòmic, social, polític i cultural per a les institucions d'educació superior. Aquests reptes, com s'ha indicat, no només estan referits a qüestions com l'accés, l'equitat, el finançament i la qualitat de l'educació superior sinó que van més enllà i posen en qüestió estructures i sistemes. Així com les actuacions que posin en marxa les universitats per garantir la diversitat cultural, la inclusió social i el desenvolupament sostenible. Des d'aquesta perspectiva, l'impacte de la globalització en l'educació superior no es pot abordar sense tenir en compte els processos d'internacionalització de les universitats, en tant que esdevenen una de les fórmules que posen en marxa aquestes institucions per respondre a les oportunitats i reptes de la globalització. La internacionalització inclou diversos elements, com ara el currículum, la formació, la recerca, els acords institucionals, la mobilitat dels estudiants i del professorat o la cooperació internacional.

D'altra banda, els sistemes d'educació superior a Europa han hagut de fer front recentment a processos de reestructuració significatius per reforçar la seva competitivitat i el seu posicionament en els seus propis països i en el mercat global (Deema, Mokbi i Lucasa, 2008). Una de les principals conseqüències d'aquest fet ha estat la creixent competència entre universitats per situar-se en posicions elevades en els rànquings internacionals (Dill i Soo, 2005; Liu i Cheng, 2005; Merisotis i Sadlak, 2005; Marginson, 2006). En aquest context, la tendència a establir comparacions internacionals inclou mesures de qualitat del sistema universitari orientades a oferir informació sobre com es governen i gestionen les universitats i quines són les principals activitats que duen a terme, sobretot tenint en compte la pressió creixent perquè les institucions universitàries siguin més transparents i emprenedores.

■ 3.2. La demanda de nous rols a les universitats. Impactes i retiment de comptes

Com hem esmentat, un dels aspectes fonamentals per tal que la universitat s'adapti amb èxit a la societat del coneixement és la necessitat que aquesta promogui nous rols i activitats que vagin més enllà de les funcions tradicionals vinculades a la formació i a la recerca (Reixhert, 2009). En la mesura que augmenta la capacitat del sistema universitari de produir un gruix ampli de treballadors i treballadores qualificats per a l'economia del coneixement, la diversitat de les activitats promogudes en el marc de l'educació superior, esdevenen més rellevants. De fet, això es pot considerar un èxit de la institució universitària, que comença el segle XXI amb un alt prestigi i valoració

social, i amb la confiança social per poder liderar noves funcions d'impacte econòmic, social i cultural. Així, entre altres, podríem considerar la innovació empresarial, la transferència de coneixement, la formació professional contínua i la promoció de l'esperit emprenedor.

Aquesta demanda de nous rols a desenvolupar implicarà el desenvolupament progressiu de dues tendències a les universitats. En primer lloc, resultarà imprescindible la diversificació de les universitats; totes no podran fer-ho tot, com han assenyalat diversos autors (Huisman, 1995 i 2000 i Van Vught, 2008). Les universitats hauran d'especialitzar-se, en àmbits educatius concrets i també en àmbits de recerca, innovació i transferència. El model de la *research university* anglosaxona, no podrà ser l'únic i es veurà el naixement o l'evolució d'universitats orientades a l'empresa, als idiomes, a l'ensenyament, a la formació contínua (més que al doctorat) o a certs àmbits acadèmics i professionals. En segon lloc, aquesta tendència obligarà a augmentar la capacitat estratègica de les universitats. Cada institució haurà de treballar amb els seus agents (*stakeholders*) quin és el seu perfil i objectius i desenvolupar plans estratègics que l'acostin a aquests objectius específics, que ja no seran únicament els genèrics de formar i fer recerca.

Cal tenir en compte que ens trobem en un moment de canvi d'època en què les universitats i d'altres institucions d'educació superior prenen rols diversos a l'hora de promoure el canvi social, econòmic i polític (Brenna i Lebeau, 2002). Més enllà de jugar un paper determinant en la formació superior de qualitat i en la producció científica, les universitats han esdevingut agents facilitadors i creadors de nous valors culturals i socials que poden empènyer la transformació de la societat. Si bé no totes les universitats generen impactes immediats que poden traduir-se en processos de transformació social, és cert que totes elles generen impactes directes o indirectes en les societats de les quals formen part. Bona part d'aquests impactes són difícils de mesurar en tant que són indirectes i es promouen mitjançant idees, recerca o desenvolupament tecnològic i venen produïdes, generalment, per la disseminació en la societat de la recerca i dels graduats que posen a disposició del conjunt de la societat coneixements, habilitats i valors. Amb tot, cal tenir ben present la rellevància dels impactes que genera l'activitat de les universitats, en tant que aquests sempre són presents, per la pròpia naturalesa de l'activitat universitària i els seus efectes en la societat.

D'altra banda, hi ha una tradició consolidada en la literatura europea sobre la rendició de comptes que s'ha centrat, sobretot, en l'avaluació de qualitat dels sistemes i les organitzacions (Trow, 1996). La rendició de comptes és l'obligació de reportar als altres, d'explicar, de justificar i respondre qüestions sobre com els recursos s'han utilitzat i amb quin efecte.

En el cas de les universitats, la capacitat de rendir comptes enforteix la legitimitat d'aquestes institucions. Donar a conèixer els impactes de l'activitat universitària també és un exercici de responsabilitat i bona gestió. D'una banda, permet fer créixer la qualitat d'aquesta activitat atès que obliga a les pròpies institucions universitàries a

examinar de forma crítica la seva pròpia actuació. De l'altra, també les sotmet a una revisió crítica des de l'exterior.

En quins àmbits principals podem identificar els impactes socials del sistema universitari públic a Catalunya? El podem classificar de forma genèrica en els següents:

- Impactes en l'economia, mitjançant la formació de capital humà, la promoció de la recerca i la innovació i els impactes directes en l'economia productiva.
- Impactes en l'estructura social, mitjançant actuacions orientades a promoure una major igualtat d'oportunitats en la societat i actuacions sostenibles.
- Impactes en la cultura, mitjançant la producció i disseminació d'idees i iniciatives diverses obertes a amplis sectors socials.

En el present estudi, aquests aspectes queden concretats en quatre apartats, analitzats en el capítol 4:

- Formació i capital humà
- Recerca científica
- Desenvolupament social i cultural
- Innovació i progrés econòmic

Quan es tenen en compte els impactes i els múltiples rols que juguen les universitats en els processos de canvi i transformació social emergeixen les qüestions referides a qui, a què i a on. Qui accedeix a l'educació superior? (la qüestió de l'accés); quins coneixements s'adquireixen? (la qüestió del currículum) i a on porten aquests coneixements? (la qüestió que vincula la universitat amb el mercat de treball però que també implica l'aspecte referit a la relació de la universitat i el territori). A aquestes qüestions generals cal afegir la qüestió de la recerca i l'equilibri entre els mecanismes intrínsecs i extrínsecs que faciliten que les funcions de la universitat contribueixin a la innovació i al desenvolupament social i econòmic del territori.

La qüestió de l'accés a l'educació superior és fonamental, tal i com hem comprovat, i aquesta qüestió cal plantejar-la des de la perspectiva de la igualtat d'oportunitats en l'accés i la inclusió de grups socials més desfavorits.

La qüestió referida al currículum i als coneixements adquirits està vinculada a l'àmbit de la recerca científica. Una relació estreta entre aquestes dues dimensions es considera central per a les institucions universitàries. Una altra qüestió d'interès emergeix quan es demanen respostes sobre allò que s'està ensenyant i sobre els coneixements que està promovent la recerca. El rol de les universitats, en considerar determinats coneixements i especialitats com a més valuosos per ser promoguts per damunt d'altres, introdueix elements de reflexió sobre quins impactes generen aquestes eleccions a curt i mig termini i en les generacions futures. En aquest cas, estem davant de decisions estratègiques que tenen implicacions futures en la contribució

que poden fer les universitats al canvi, la transformació social i el desenvolupament local i regional.

La qüestió de la posició en el mercat de treball dels graduats també és central quan es volen tenir en compte els impactes a llarg termini del sistema d'educació superior. El posicionament dels graduats en qualificacions professionals de creació de valor en el mercat de treball o en els àmbits de decisió política faciliten espais de poder que tindran impactes en la direcció futura de la societat. En funció de quines siguin les característiques dels graduats, aquests impactes es poden traduir en una economia que es comporta de forma més eficient, en polítiques públiques que responguin a criteris d'equitat i justícia social en el territori i en la promoció d'una activitat cultural més plural i rica. És evident que, en molts casos, els impactes poden tenir una orientació diferent, sobretot si els graduats no assoleixen posicions directives en espais de decisió o si la seva formació respon a altres criteris d'actuació.

D'altra banda, també es pot considerar un altre rol decisiu de les universitats que té a veure amb la seva capacitat de facilitar un «espai protegit» de caràcter intel·lectual, temporal, físic i polític. Un espai que permeti a les persones, a nivell individual i col·lectiu, empenyer el coneixement per promoure un entorn certament més lliure d'interessos, ortodòxies i pressions diverses (Bernnau i Lebeau, 2002).

Finalment, totes aquestes qüestions, també, cal plantejar-les tenint present el tercer factor que identificàvem en iniciar aquest darrer capítol. El qual dibuixa un escenari de major pressió i complexitat, degut a la crisi actual que reclama la sostenibilitat financera de les institucions d'educació superior. Tal com assenyalava l'OCDE (2009), els paràmetres dominants en tots els sistemes universitaris europeus se situen en l'austeritat financera pública i en la capacitat de rendir comptes, el que es tradueix en un decrement del suport financer públic i un interès creixent a auditar els resultats. Un escenari al qual cal afegir un increment de la competència pels recursos entre les institucions d'educació superior a tot Europa.

Des de quins paràmetres cal plantejar aquesta capacitat de rendir comptes del sistema universitari? El present estudi pretén ser un primer pas per la identificació de les principals dimensions que poden ser abordades en plantejar l'impacte de les universitats en la societat i facilita una aproximació a aquells indicadors que millor poden mostrar les tendències de canvi. Cal tenir en compte, però, que la mesura de l'impacte de l'activitat de les institucions universitàries en la societat encara és un camp d'actuació recent i que no es disposa, a nivell comparat, d'un sistema, terminologia i conjunt d'indicadors compartit, que permeti mesurar diferents paràmetres d'aquests impactes en el conjunt dels sistemes d'educació superior a Europa.

En el context de l'Estat espanyol, la capacitat de seguiment, avaluació i rendició de comptes del sistema universitari públic és recent, tot i que s'ha desenvolupat força en la darrera dècada. L'avaluació de la contribució i rendibilitat social de les universitats no és una tasca senzilla en tant que no disposem d'un sistema d'indicadors de resultats de l'activitat universitària (Pastor i Pérez, 2009). Davant d'aquesta man-

cança, les experiències d'avaluació d'impacte a les universitats de l'Estat s'han dut a terme mitjançant l'elaboració d'estudis específics basats en indicadors que permetin quantificar, des de diferents perspectives, la contribució de les universitats a la societat. Aquests autors subratllen el fet que aquesta és una tasca complexa en tant que la contribució de les universitats a la societat té un caràcter multidimensional i no només es pot mesurar a curt termini, en relació al seu funcionament i resultats quotidians, sinó que l'avaluació d'impacte de les universitats és, sobretot, rellevant a mitjà i a llarg termini.

■ 3.3. Territori, innovació i coneixement

En l'actualitat, la internacionalització i la globalització poden ser considerades com a forces motrius de la societat del coneixement. Una societat on les noves tendències de la localització del coneixement i el desenvolupament de les capacitats tecnològiques estan guanyant importància, convertint-se en temes estratègics per a l'establiment de la innovació i polítiques en matèria de desenvolupament regional.

En aquest sentit, les institucions d'educació superior tenen un paper destacat. Mentre que, durant dècades, les universitats s'han percebut com estructures per proporcionar personal capacitada i format i generar coneixement, la universitat contemporània és un amalgama de formació, recerca i interessos d'acadèmics i emprenedors (Etzkowitz *et al.*, 2000). Un espai que proporciona graduats qualificats i investigadors, oferint a la vegada solucions innovadores a través de mecanismes de transferència de tecnologia que milloren les relacions amb el sistema de la indústria i l'economia local. Com a resultat d'això, i també com a conseqüència de la situació financera conjuntural, els governs es replantegen la forma de maximitzar els beneficis de l'educació superior per tal d'usar-los com a agents principals per al desenvolupament regional.

Abans de continuar, però, hem de definir i entendre el marc teòric que dóna suport als sistemes. El marc teòric es pot trobar en dues teories principals relacionades amb: la «triple hèlix» (Etzkowitz & Leydesdorff, 1997; Leydesdorff & Etzkowitz, 1996) i els «sistemes regionals d'innovació» (Cooke, 2002; Lundvall, 1992). El model de «triple hèlix» connecta les categories tradicionals de l'economia de la innovació amb l'economia institucional i evolutiva, unint-se als tres principals sectors institucionals (públic, privat i acadèmic). Amb aquest enfocament, les relacions recíproques entre aquestes tres esferes poden ser embargades en diferents punts en el procés de capitalització del coneixement. Però la principal dificultat del model rau en el seu alt nivell d'abstracció, així com en les relacions sociològiques que dificulten la seva adaptació empírica. Aquest és el punt en particular on la teoria dels «sistemes d'innovació regionals» entra en joc, i transforma les categories clàssiques de la «triple hèlix» en elements mesurables d'acord amb la seva dimensió geogràfica, posant l'accent en el con-

cepte de «regió». Això permet la perspectiva local necessària per exercir la teoria amb eficiència (Tödtling i Trippl, 2005).

Tradicionalment, el model clàssic de la innovació concep a aquesta com un procés lineal, expressada en termes de «la demanda del mercat» o «l'empenta del mercat» (Schumpoeter, 1934). Encara que aquesta concepció és insuficient per induir la transferència de coneixement i tecnologia (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000). La seva versió moderna, cinquanta anys més tard, va aparèixer en un document sobre la interacció usuari-productor i la innovació de productes (Lundvall, 1985). I, més tard, el treball de Freeman (1988) i Dosi *et al.* (1988), Lundvall (1992) i Nelson (1993) es va transferir el concepte al públic internacional, començant a definir el que seria coneguda com la teoria dels «sistemes nacionals d'innovació» (*national innovation systems*), i l'adquisició de l'essència dels «sistemes nacionals d'economia política» (*national systems of political economy*) definida per List (1841).

Tot i que no existeix una única definició acceptada per un sistema nacional d'innovació, d'acord amb Freeman (1987), podem dir que aquest sistema és una «xarxa d'institucions dels sectors públic i privat les activitats i interaccions dels quals inicien, importen, modifiquen i difonen noves tecnologies», que representa un avenç científic i tecnològic en quatre àmbits: social, polític, econòmic i cultural. A partir d'aquí, diferents matisos i punts de vista van començar a aparèixer en la literatura tractant de definir el que es pot o no es pot considerar un sistema d'innovació.

Recentment, l'interès s'ha centrat en «els sistemes d'innovació regionals» (p. e. Autio, 1998; Cooke *et al.*, 2000; Doloreux, 2002), degut principalment a la competitivitat internacional impulsada per una economia globalitzada, l'aparent fracàs de les polítiques tradicionals de desenvolupament regional i l'èxit de grups d'indústries i agents dinàmics en el món sencer. De fet, l'alineació entre les polítiques d'innovació i de la regió és essencial, ja que només una perspectiva local pot estar al corrent de l'estructura econòmica i social de la regió en la definició de les polítiques que han d'impulsar la competitivitat i facilitar la transferència de coneixement.

Però, què es pot considerar com una «regió»? L'amplitud de la paraula es deriva en una definició flexible que es pot aplicar a qualsevol tipus o tipologia de regió. L'únic requisit és que la regió d'estudi ha de tenir una estructura consolidada de producció (tecnieconòmica) i una institució consolidada (políticolegal), on la innovació flueix en un sistema interactiu, no lineal i de manera recíproca.

Per tant, «els sistemes d'innovació regional» consisteixen en un conjunt d'institucions polítiques, econòmiques i acadèmiques que, pel seu disseny o per conseqüència no desitjada, treballen per millorar les condicions locals per a la innovació (Etzkowitz, 2002).

El moviment no lineal de les universitats des d'un format de formació i recerca a un format basat en l'emprenedoria ha estat i està essent estudiat a tot el món en diferents sistemes acadèmics, com ara els Estats Units, Europa, Àsia o Amèrica Llatina. No obstant això, el cas d'Europa ha generat un debat a tot el món, especialment com a conseqüència del procés de Bolonya i la convergència en l'EEES. En concret, d'acord

amb l'*Estratègia de Lisboa* (2000), Europa aspira a convertir-se en «l'economia més competitiva i dinàmica del món basada en el coneixement, capaç d'un creixement econòmic sostenible amb més i millors llocs de treball i major cohesió social». Per tant, disposades a assolir aquests objectius i promoure el desenvolupament regional, les universitats europees han estat objecte de transformacions substancials a nivell estructural, normatiu i cultural, amb la finalitat d'adoptar un esperit emprenedor que s'ha de reflectir d'alguna manera en la seva visió i estratègia, és a dir, a través de la seva missió.

En els seus orígens, la missió específica de les universitats consistia en la creació i transmissió de coneixement, per ampliar i difondre les accions científiques mitjançant la realització d'activitats de docència i investigació. Com a resultat dels canvis socials i econòmics, i també com a conseqüència de la incorporació massiva d'estudiants, les universitats han evolucionat des d'una concepció vertical a la visió d'una matriu oberta. En aquest moment, les activitats de recerca s'han expandit i han aparegut noves tasques que requereixen d'una professionalització de la recerca. Les universitats han evolucionat des d'ésser institucions de formació a institucions on la formació/docència i la recerca es desenvolupen simultàniament, una tendència que encara avui dia està en curs en molts països. Malgrat les tensions que produeix la convivència, la combinació de formació i recerca és alhora més productiva i rendible.

La universitat emprenedora seguia el model de matriu, on la funció de recerca s'organitzava en unitats diferents, la valorització es va generalitzar i els serveis avançats van ser creats amb la finalitat de donar suport a activitats de recerca (Solé Parel·lada *et al.*, 2001). Aquest enfocament assumeix que el mercat és una força clau que promou la col·laboració externa amb la indústria, enforteix l'assoliment acadèmic i l'atracció d'altres organitzacions no públiques de finançament i recursos. És a dir, les universitats són emprenedores quan no tenen por a maximitzar el potencial de comercialització de les seves idees i crear valor en la societat (Clark, 1998). És en aquest escenari on l'anomenada «tercera missió» apareix com a resultat de la combinació dels dos anteriors i la consecució de la segona, amb un mandat per al desenvolupament econòmic i social, el rendiment de la producció (recerca), transmissió (formació i la publicació) i posar el coneixement en ús (l'ús de solucions innovadores per resoldre problemes regionals mitjançant l'enfortiment dels vincles amb les empreses). Conseqüentment està clar que les universitats són motors poderosos tant de la innovació i el canvi en la ciència i la tecnologia, com també en la societat. No obstant això, el paper de les universitats no es pot entendre sense una anàlisi individual de les seves missions específiques per tal de poder extreure com contribueix cada una d'elles al desenvolupament de la innovació.